

Průmyslový chov zvířat a klima

Jak EU dělá ze špatného ještě horší

Jens Holm & Toivo Jokkala
[Česká verze]

Evropská sjednocená levice/Severská zelená levice
Parlamentní skupina - EVROPSKÝ PARLAMENT

Průmyslový chov zvířat a klima

Jak EU dělá ze špatného ještě horší

Jens Holm & Toivo Jokkala
[Česká verze]

„Průmyslový chov zvířat a klima - Jak EU dělá ze špatného ještě horší“
je publikací delegace švédské Strany levice, která je v Evropském parlamentu částí
frakce GUE | NGL.

GUE | NGL, delegace Strany levice, ASP 7F 262,
Evropský parlament, Rue Wiertz, B-1047 Brusel, Belgie
www.vguengl.org
Překlad: Zdeněk Nevělík
Federativ AB, Stockholm, 2009

OBSAH

<u>Předmluva</u>	<u>7</u>
<u>Úvod</u>	<u>8</u>
<u>Globální problémy s průmyslovým chovem zvířat</u>	<u>9</u>
<u>Klapky na očích evropské politiky</u>	<u>14</u>
<u>Mléčná kampaň za peníze daňových poplatníků</u>	<u>17</u>
<u>Cesta vpřed</u>	<u>18</u>
<u>Poznámky</u>	<u>20</u>

PŘEDMLUVA

Klimatické změny jsou jedním z nejzávažnějších problémů současné doby, protože ohrožují samotnou existenci naší planety. Lidé si poměrně dobře uvědomují nebezpečí, které představují emise pocházející třeba z těžkého průmyslu nebo dopravy. V debatě o klimatických změnách se ale skoro nikdy nehovoří o jednom z nejnebezpečnějších výrobců emisí, kterým je potravinářský průmysl.

I když si to možná neuvědomujeme, život každého z nás má na klima určitý negativní dopad, který asi z jedné třetiny záleží na tom, co jíme. To platí pro běžnou švédskou rodinu, pro zbytek Evropy jsou údaje přibližně stejné. Určité druhy jídel, jako například maso, ovlivňují klimatické podmínky několikanásobně více než jiné. Loni na podzim Organizace pro výživu a zemědělství OSN (FAO) představila 400stránkový dokument nazvaný Dlouhý stín dobytka, který se zabývá vlivem chovu hospodářských zvířat na klimatické změny. Masný průmysl a chov dobytka mají podle zprávy na svědomí 18 % z celkového množství emisí skleníkových plynů. To je podle FAO více než dopad, který má na klima celková světová doprava. Naše zpráva analyzuje důsledky neustále rostoucí spotřeby masa na klimatické změny a roli Evropské unie. Podotýkáme také, že zatímco se švédská vláda na domácí scéně snaží navodit dojem, že pracuje na zrušení nenáviděných náhrad za exporty masných výrobků, v Bruselu podporuje jejich nárůst. Nepředstíráme, že máme odpovědi na všechny otázky. Nabízíme však do diskuse náš názor.

Jedna z nejdůležitějších otázek do budoucna je - opomineme-li skleníkový efekt - následující: jak naložit se světovou produkcí obilovin a jaký je optimální způsob využití zemědělské půdy? Klimatické změny s největší pravděpodobností povedou ke zvýšení poptávky po pšenici, žitu a jiných obilovinách na výrobu biopaliv. A to nás znovu vede k výrobě masa. Více než třetina

obilí se stane krmivem pro zvířata. Je to racionální? Proč nevyrábět méně masa (a tím krmit méně hospodářských zvířat) a využít zbývající produkci obilí na výživu většího množství lidí, popřípadě na výrobu biopaliv?

Na závěr naší zprávy upozornujeme na konkrétní kroky, které je možné podniknout na národní i evropské úrovni: zrušit subvence na vývoz masa tak, aby jeho výrobci nesli zodpovědnost za škody na životním prostředí a zasadit se o to, aby byla moderní vegetariánská strava levnější. „Lidé by měli pochopit, že to, co jíme, má významný vliv na životní prostředí,“ uvádí badatelka Annika Carlsson-Kanyamaová.

Současná vysoká produkce masa vede k plýtvání a nezodpovídá za dopad, který má na životní prostředí. Položme proto základy udržitelné spotřeby masa, která bude zároveň přátelská k životnímu prostředí. Boj proti klimatickým změnám začíná zde a nyní, u jídelního stolu.

Stockholm, květen 2007

**Jens Holm, člen Evropského parlamentu,
GUE| NGL, švédská Strana levice.
www.jensholm.se/english**

Poznámka: V odpovědi na mou interpelaci (24 dubna, 2007, H-0198/07) Evropská komise uznala, že výroba masa má negativní efekt na klimatické změny. To je dobrá zpráva, podle Komise ale bohužel není třeba přijmout žádná zvláštní opatření. Stálý nátlak a informovanost veřejného mínění jsou proto nezbytné.

ÚVOD

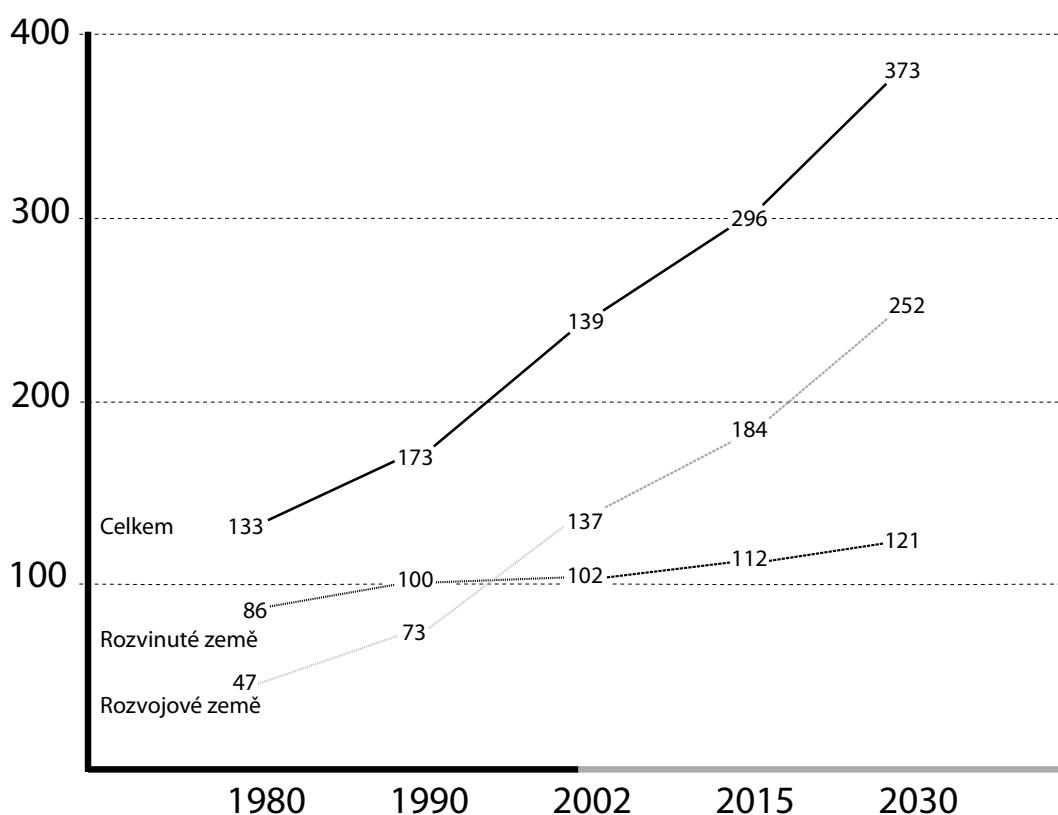
Za poslední rok bylo globální oteplování v popředí pozornosti celosvětové veřejnosti. Dnes už jen málokdo tvrdí, že lidské aktivity nepřispívají ke zhoršení skleníkového efektu. Průměrná teplota naší planety podle vědeckých údajů vzrostla od konce XIX. století o 0,6 stupně Celsia¹. Média ale v souvislosti se skleníkovým efektem informují pouze o faktorech, jakými jsou emise nebo průmyslové znečištění. Velmi málo se však mluví o dopadech, které mají na klima průmyslové chovy zvířat. Je nezbytné se konkrétněji zaměřit na to, jak využívání zvířat na výrobu potravin ovlivňuje životní prostředí a stav zdrojů ve světě. Je také důležité se zaměřit na to, jakou v tomto ohledu razí politiku Evropská Unie a jak by ji případně měla změnit.

GLOBALNÍ PROBLÉMY S PRŮMYSLOVÝM CHOVEM ZVÍŘAT

Větší viník změn klimatu než dopravní sektor

Konzumace živočišných výrobků ve světě znepokojivě roste. Zvyšující se reálné příjmy a rostoucí populace spolu se změnou stravovacích návyků vedou k raketovému vzestupu poptávky po živočišných výrobcích. Ve srovnání s 50. lety minulého století vzrostla spotřeba masa zhruba pětkrát.

Do roku 2050 se očekává, že se ve srovnání s rokem 1999 spotřeba masa zdvojnásobí – z 229 milionů tun na 465 milionů tun. Globální spotřeba mléka by měla za stejné období vzrůst z 580 na 1 043 milionů tun². Následky takového zvýšení spotřeby jsou závažné. “Průmyslový chov zvířat patří

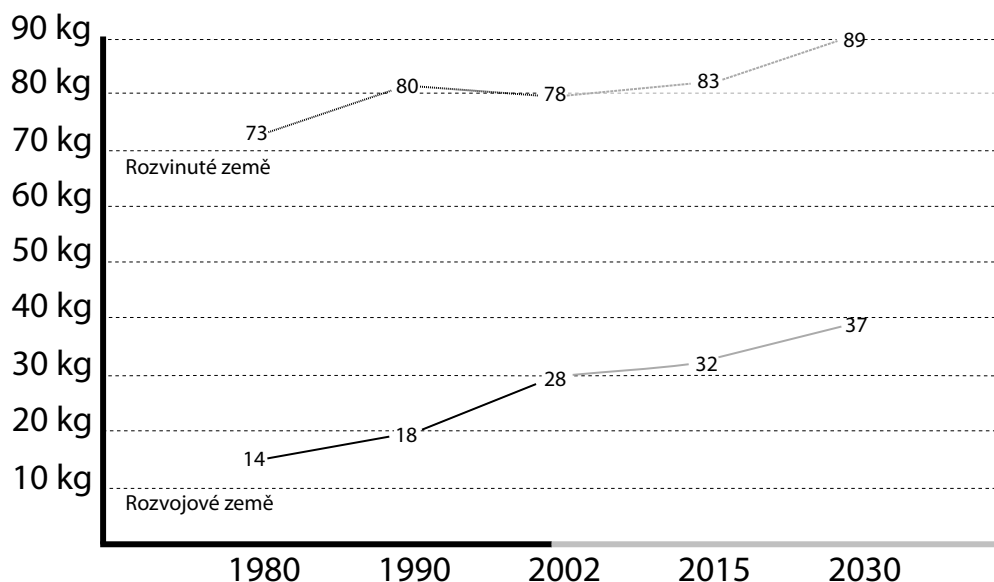

Celková spotřeba masa a mléka v rozvojových a rozvinutých zemích s odhadem budoucí spotřeby (miliony tun)³.

mezi tři nejzávažnější faktory, které vytvářejí environmentální problémy jak na místní, tak na globální úrovni,”⁴ uvedla Organizace pro výživu a zemědělství OSN (FAO) ve své zprávě Dlouhý stín dobytka. A má k tomu spoustu důkazů.

Za prvé, průmyslový chov zvířat se stává významným zdrojem emisí skleníkových plynů způsobujících klimatické změny. Při zmínce o skleníkových plynech si většina lidí

vybaví oxid uhličitý (CO₂). Když se zmíní oxid uhličitý, první na co lidé pomyslí, je zase spalování fosilních paliv, například v dopravě. Také lidé a zvířata při vydechování produkují emise oxidu uhličitého, ty jsou ale běžně vstřebávány rostlinami jako součást biologického cyklu, zatímco emise ze spalování fosilních paliv vytvářejí čistý růst oxidu uhličitého v atmosféře. U emisí skleníkových plynů z průmyslových chovů

Spotřeba masa na obyvatele v rozvojových a rozvinutých zemích spolu s odhadem budoucí spotřeby (kg)³

zvířat je však situace složitější.

Průmyslový chov zvířat je důležitým zdrojem čistých (netto) emisí oxidu uhličitého. Souvisí to mimo jiné s tím, že lesy, které v minulosti vstřebávaly oxid uhličitý, byly vykáceny a na jejich místě jsou nyní pastviny a půda, na které se pěstuje krmivo pro zvířata. Podle zprávy Příčiny deforestace brazilské Amazonie vydané Světovou bankou v roce 2004 bylo asi 88% vykácených ploch v Amazonském pralese přeměněno na pastviny pro dobytek⁵. Počítá se, že kolem 9% celkového množství emisí oxidu uhličitého zapříčiněných lidskou aktivitou pochází z chovu zvířat, přestože tato čísla nejsou zatím definitivní⁶.

Dalším důležitým faktorem je, že píce, které jsou pěstovány pro chovaný dobytek, jsou převáženy na stále větší vzdálenosti. To vede k větší spotřebě fosilních paliv, což zase působí růst emisí oxidu uhličitého. Kjótský protokol⁷ vyjmenovává pět dalších důležitých skleníkových plynů, jejichž emise by měly být sníženy. Dva z nich, metan a oxid dusný, mají v souvislosti s průmyslovým chovem zvířat zvláštní význam.

Metan (CH_4) je plyn, který má (porovnámeli jeho váhu na jednotku) 23krát větší vliv na globální oteplování než oxid uhličitý⁸. Za uplynulých 200 let se množství metanu v atmosféře zdvojnásobilo, z 0,8 stoupl na 1,7 částic na miliontinu objemu. Asi 35-40 pro-

cent celkových emisí metanu zapříčiněných lidskou aktivitou se vytváří jako důsledek trávicích procesů chovaného dobytka⁹.

Dobytěk, jako například skot, buvol, ovce a kozy, vyrobí poměrně velké množství metanu během procesu trávení¹⁰. Jedna kráva podle odhadů produkuje v průměru 600 litrů metanu za den.

Oxid dusný (N_2O), nebo-li rajský plyn, má ještě větší dopad na klima: 296krát větší než oxid uhličitý (za období sto let)¹¹.

Oxid dusný vzniká ve chvíli, kdy se dusík dostane do kontaktu s kyslíkem. Chov zvířat produkuje enormní množství dusíku, který může dát vzniknout oxidu dusnému. Celkově se dobytek podílí dvěma třetinami na všech emisích oxidu dusného způsobených lidskou aktivitou¹². Dusík se uvolňuje z hnojiv, které jsou používány na pěstování píce. Uvolňuje se také z moči a exkrementů zvířat, stejně jako z uskladněného hnojiva. FAO odhaduje, že v budoucnosti množství tohoto typu emisí významně vzroste.

Ti, kteří nejsou důvěrně obeznámeni s problémem, se mohou divit jak jsou chovaná zvířata schopna vytvořit takové množství oxidu dusného. To vysvětluje Stefan Wirsenius z Institutu pro energii a životní prostředí na Technologické univerzitě Chalmers v Gothenburgu: „Dusík, který vytváří skleníkový plyn oxid dusný, se nachází v biomase přirozeně, a to především

v podobě bílkovin. Přežvýkavci i po strávení však velkou část těchto bílkovin vyloučí v podobě exkrementů nebo moči. Dusík, který zvíře vydává, je více reaktivní a jeho část se mění na oxid dusný,“ řekl.

Proč má tedy chov přežvýkavců větší dopad na klima než zvířata žijící volně v přírodě?

„Za prvé, v přírodě není takové množství přežvýkavců, jaké chováme pro výrobu masa a mléka. Za druhé, divoká zvířata se vyskytují v menší koncentraci. Trus se rozkládá na velkých prostranstvích a relativně rychle vysychá. V případě průmyslových chovů se ale hnojivo shromažďuje na jednom místě a zapříčiňuje vznik většího množství plynů,“ podotkl.

Pícniny, kterými se dobytek krmí, navíc obsahují větší množství bílkovin než to, které jsou zvířata schopná vstřebat, mimo jiné i kvůli tomu, že absorpce některých aminokyselin není u zvířat optimální. Proto se ve zvířecích exkrementech a moči vyskytuje velký nadbytek dusíku, ze kterého pak vzniká oxid dusný,“ dodal.

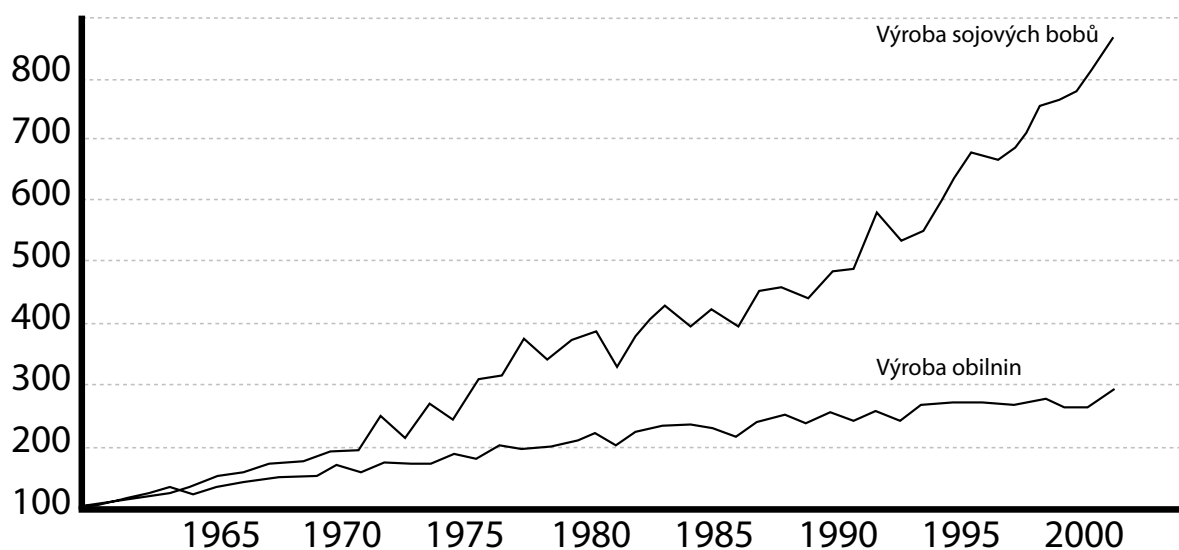
Co se týká amoniaku obsahujícího dusík (NH_3), odhaduje se, že jeho celkové emise zapříčiněné lidskou aktivitou činí asi 47 milionů tun. Z tohoto množství pochází 94 procent ze zemědělství, z toho 68 procent z chovu zvířat. Amoniak vzniká poté, co se

ze zvířecího trusu vypaří moč a vlhkost. Kontaminace amoniakem je ale spíš lokálním problémem (na rozdíl od emisí metanu, oxidu dusného a oxidu uhličitého, jejichž dopad je globální)¹³. I přesto způsobuje amoniak vážné problémy včetně okyselení. Podle FAO je celkově živočišný průmysl zodpovědný zhruba za 18% emisí skleníkových plynů, které pocházejí z lidské aktivity. To předčí i klimatické dopady automobilové dopravy¹⁴.

Přestože z chovu prasat a drůbeže vzniká podstatně méně emisí než v případě přežvýkavců, mají tyto chovy jiné environmentální dopady. Při chovu kuřat nebo prasat je potřeba velkého množství na bílkoviny bohatého krmiva: prasata a slepice nemohou žít z trávy¹⁵. A to nás vede k důsledkům, které s sebou nese výroba krmiva bohatého na bílkoviny.

Z půdy se stávají pole na krmivo

K výrobě krmiva bohatého na bílkoviny je třeba pěstovat na bílkoviny bohaté plodiny. To vyžaduje velké prostory. V současnosti je na chov dobytka určeno přes 30% světové pevniny. Z celkového množství půdy, kterou lze obdělat (včetně pastvin), je 78% využíváno na chov zvířat. Ze současného

Celková světová obdělávaná plocha a produkce obilovin a sójových bobů, 1961–2003 ²². (Index - 100 v roce 1961)

podílu orné půdy je na chov zvířat využíváno 33%¹⁶.

Na výrobu krmiva bohatého na bílkoviny je třeba více půdy, což se projevuje zejména na jižní polokouli. Například v Brazílii v letech 1965 až 1997 vzrostla setba na bílkoviny bohatých sojových bobů padesátkrát¹⁷. Dnes Brazílie dodává na trh 26% z celkové výroby sojových bobů¹⁸. Většina sójových bobů je vyvážena do Evropy jako krmivo pro zvířata. Pole se sójovými boby, které jsou poté využívány pro zvířata na výrobu masa, zabírají v Brazílii ještě větší plochu. Následuje devastace deštných pralesů, savan a jiných ekosystémů bohatých na biodiverzitu.

Důsledkem je také větší spotřeba chemikálií. Přestože deštné pralesy zabírají jen 6% světové pevniny, mají obrovský význam pro živočišný a rostlinný život. Deštné pralesy mají z hlediska skleníkového efektu nenahraditelnou schopnost zpracovávat oxid uhličitý. Proto i pěstování krmných rostlin urychluje klimatické změny.

Kvůli intenzivním deštům zvyšují zasetá pole riziko eroze půdy. Zničená zemědělská půda pak znamená, že je třeba vyhradit více ploch na pěstování. Přežvýkavci zkonzumují větší množství vlákninového krmiva (pícnin nebo sena) než prasata a kuřata. Stále častěji jsou ale i tato zvířata živena krmivem bohatým na bílkoviny, jakým jsou například sójové boby.

V minulosti používal evropský chovatelský průmysl masovou a kostní moučku, která se ale posléze ukázala jako jedna z příčin nemoci šílených krav. Masová a kostní moučka tak byla ve velkém měřítku nahrazena sójovými boby.

I švédský dobytek je krměn sójovými boby¹⁹. V roce 2006 bylo na krmení dobytka použito celkem 292 000 tun sójových bobů. Nedovází se jenom sója, ale také palmová jádra, řepkový a obilný lepek, a to tisíce tun každým rokem²⁰.

V současnosti se ve Švédsku objevují hlasy z tábora chovatelských asociací, které volají po tom, aby se dobytek krmil místo sójovými boby lokálně vypěstovanými pícninami²¹. Pokud by byla taková opatření přijata, znamenalo by to pravděpodobně snížení

mezinárodní přepravy a možná by poklesl i tlak na brazilskou přírodu. Podle Stefana Wirseniuse by to ale problém životního prostředí nevyřešilo. "Nesnížilo by to emise skleníkových plynů z dobytka," uvedl.

Obrovská spotřeba energie

Podle zprávy Vegan-vegetarián-všežravec? (Vegan – vegetarian – allätare?) švédské Univerzity zemědělských věd (Lantbruksuniversitet) je k výrobě jednoho kilogramu běžného hovězího nebo vepřového masa v naší zeměpisné šířce třeba 8,3 až 12,8 kilowatthodiny (kWh). K výrobě jednoho kilogramu luštěnin (jako například fazole), které obsahují většinu bílkovin vyskytujících se v živočišné stravě, je třeba jen 0,86 kWh, na výrobu brambor pouze 0,44 kWh²³. To znamená, že produkce živočišných výrobků stojí desetkrát až dvacetkrát více energie než výroba rostlinných produktů. Je tomu tak hlavně proto, že chovaná zvířata spotřebují velké množství energie, ať už se pasou nebo konzumují vypěstované obilniny. Nemluvě o energii, která se spotřebuje na porážku, přepravu, zpracování a vaření masa. Podle zprávy švédské agentury na ochranu životního prostředí (Naturvårdsverket) Hovězí a auto? Environmentální volby domácností (Biff och Bil? Om hushållens miljöval) spotřebují domácnosti nejvíce energie na přípravu jídla; u rodiny se třemi dětmi je to zhruba 40 000 kWh za rok. Znamená to, že na výrobu jídla, včetně jeho dopravy, se využije asi pětina z celkového množství energie, které Švédsko spotřebuje²⁴. Výběr potravin a způsob jejich výroby je proto důležitý pro šetření energií.

Obrovská spotřeba vody

Voda je nedostatkovým zbožím na mnoha místech naší planety. Šíření západních modelů spotřeby masných produktů do chudších částí světa mezi ty, kteří si to mohou dovolit, vytváří ještě větší tlak na zásoby vody. Na výrobu jednoho kilogramu hovězího masa je třeba zhruba 15 000 litrů

vody; na jeden kilogram kuřecího masa se spotřebuje 3 500 až 6 000 litrů vody. Naopak je třeba jen asi 450 litrů vody k tomu, aby se vyrobil jeden kilogram obilí.

Hlad ve světě

Chudí lidé v mnoha částech světa si nemožnou dovolit kupovat jídlo, které trh nabízí. Otázka dodávky potravin je proto otázkou spravedlnosti. Jaká bude situace za 50 let? Ohrožuje výroba živočišných produktů lidské šance v boji s hladem ve světě?

“Do budoucna existuje riziko významného boje o potraviny, což může vést k problémům s přežitím,” řekl sociolog Sverker Jagers z Univerzity v Gothenburgu. “Lidská populace se pravděpodobně během 50 let rozšíří o tři miliardy. Navíc bude mnoho lidí žít v ekonomicky vyšším standardu. A vyšší životní úroveň vede nezávisle na zemi nebo kultuře ke zvýšené poptávce po mase a živočišných výrobcích,” dodal. Co může způsobit vážnou krizi dodávek potravin?

“Na výrobu masa, zejména hovězího, je třeba velkého množství orné půdy. Pokud je bohatší část světa připravena zaplatit vysokou cenu za masné výrobky, hrozí, že velké množství orné půdy bude využíváno na pěstování toho, co je ekonomicky výhodnější. To znamená na krmiva pro zvířata a ne na potraviny pro lidskou spotřebu”.

Potřeba energie povede k boji o prostor

V souvislosti s budoucí poptávkou po orné půdě zmiňme ještě další důležitý faktor: poptávku po biomase na výrobu energie. Nyní můžeme o velikosti budoucí výroby energie z biomasy pouze spekulovat. Údaje se liší podle způsobu, jakým byly provedeny výpočty. Lze vzít v úvahu množství půdy, které zůstane poté, co se odečte zemědělská půda a jiné druhy produktivní půdy, nebo lze odhadnout budoucí poptávku po energii z biomasy a z toho vyvodit, jaké množství

půdy by bylo na její uspokojení potřeba.

“Jestliže se státy dohodnou na stabilizačních cílech v oblasti klimatických politik a jestliže se technologie na výrobu energie z biomasy stane konkurenceschopnou, dočkáme se velké poptávky po energii z biomasy,” uvedl profesor Göran Berndes, který vyučuje teorii fyzických zdrojů na Technologické univerzitě v Chalmers. “Mohlo by se jednat o několik stovek milionů hektarů,” dodal.

Pokud zároveň s poptávkou po energii z biomasy dál poroste poptávka po zemědělské půdě kvůli chovu hospodářských zvířat, riskujeme, že se plocha zemědělské půdy ocitne v krizovém stavu. Poražená pak nebude pouze příroda, ale také chudí lidé po celém světě. Podtrženo a sečteno, chov hospodářských zvířat se jeví jako skrytý pachatel klimatických změn lačnicí po zdrojích.

“Lidé by měli pochopit, že to, co jedí, je důležité z hlediska životního prostředí,” řekla profesorka přednášející průmyslovou ekologii na Královském technologickém institutu (KTH) ve Stockholmu Annika Carlsson-Kanyamaová. “Když auta v rámci dopravy vypouští výfukové plyny, každému je souvislost se životním prostředím jasná. V případě potravin si ale dopady na životní prostředí neuvědomujeme,” dodala.

KLAPKY NA OČÍCH **EVROPSKÉ POLITIKY**

Evropská unie podporuje průmyslový chov zvířat

Chov hospodářských zvířat je problematický jak z hlediska životního prostředí, tak z hlediska zdrojů. Co tedy EU v tomto ohledu dělá? Pravda ohledně politických iniciativ na této úrovni je deprimující. EU ve skutečnosti každým rokem miliardami eur subvencuje výrobu živočišných produktů. V rámci evropské Společné zemědělské politiky (SZP) existuje několik odlišných způsobů podpory chovu hospodářských zvířat. Velká část podpory jde sice na plodiny, včetně píce, ale výrazný podíl subvencí dostávají přímo i živočišné výrobky.

Obecně existují dva možné způsoby podpory plynoucí z rozpočtu EU na zemědělství, které mohou výrobci živočišných produktů využít. Takzvaná přímá podpora je vyplácena přímo zemědělcům, kteří vlastní určité druhy zvířat nebo vyrábějí určité živočišné produkty. K tomu existují takzvané intervence, na základě kterých EU zaručuje poptávku po zemědělských produktech. Intervence zahrnují finanční podporu EU na export určitých výrobků do zemí mimo EU.

Unie také skupuje a skladuje nadbytky určitých výrobků za garantovanou cenu (tzv. intervenční cenu) a zaručuje tak výrobcům příjmy za jejich zboží. EU dále podporuje marketing různých živočišných výrobků tak, aby jejich prodej stoupl.

Ačkoli došlo v posledních letech k několika pokusům o reformu SZP, nezamezilo se tím vyplácení astronomicky vysokých subvencí. Finanční asistence EU na export živočišných výrobků je jen jedním aspektem pozoruhodné obchodní spirály. Tím, že se subvencuje export do zemí Třetího světa, působí EU negativně i na jejich místní zemědělství. Dotované ceny potravin z EU jsou nižší

než by normálně byly, což vede k poklesu poptávky po lokálně vyráběných zemědělských produktech a způsobuje tlak na snižování jejich cen.

Proto je postupně pro výrobce potravin v těchto zemích výhodnější dodávat své zboží na světový trh. Brazílie je v současnosti jedním z největších světových dovozců živočišných výrobků. Evropská unie v posledních letech dotuje výraznou část vývozu mléka do Brazílie. Zároveň, jak ukazuje tabulka, ale Brazílie vyváží (a to i do EU) obrovské množství sójových bobů určených na krmení zvířat. K nadprodukcí živočišných výrobků v EU dochází kvůli dovozu potravin ze zemí Třetího světa, do kterých se pak tento přebytek vyváží²⁵.

Kromě výše uvedených položek v rozpočtu EU, které se vysloveně týkají živočišných výrobků, existuje také rozpočtová položka pod jménem „podpůrná opatření“, což označuje podporu marketingu různých druhů zemědělských výrobků. Jaká suma z uvedené částky se týká živočišných výrobků není uvedeno; záleží na žádostech, které vlády členských zemí obdrží od subjektů na vnitřních trzích. Ale, jak uvidíme, i průmyslový chov dobytka těží z těchto položek.

Navíc je možné nakupovat levnější pícniny díky evropským dotacím na pěstování plodin. Dotace chovatelům, včetně dotací nepřímých, jsou tak ještě vyšší než ty, které jsme uvedli.

“Politici v EU by si měli uvědomit, že dotace na chov hospodářských zvířat nejdou dohromady s politickými ambicemi snižovat emise skleníkových plynů,” řekla Annika

Carlsson-Kanyamaová. “Je velice zajímavé, jak tato podpora ovlivňuje emise pocházející ze zemědělské výroby,” doda-

la. Jak tedy EU podporuje tuto politiku? Opakovaně jsme se pokoušeli kontaktovat eurokomisařku pro zemědělství Mariann Fischer Boelovou, aby nám vysvětlila důvody významné podpory chovatelů hospodářských zvířat. Informovala nás, že nemá na rozhovor čas. Položili jsme proto pár otázek jejímu mluvčímu Michaelu Mannovi.

Michael Mann v úvodu připomněl vznik SZP v době, kdy po druhé světové válce „ležela Evropa v troskách“. Podle něj je tak vysoká podpora důsledkem přání, aby už v Evropě nikdy nedošlo k nedostatku potravin. „SZP se od doby svého vzniku změnila téměř k nepoznání, především od roku 2003, kdy začaly reformy, které stále pokračují,” uvedl.

Jsou ale masivní dotace masných a mléčných výrobků, které jsou součástí zemědělské politiky, obhajitelné ve světle vážného dopadu chovu hospodářských zvířat na životní prostředí?

“Od reformy z roku 2003 je zavádějí mluvit o „dotacích na masné a mléčné výrobky“. Většina přímých dotací farmářům byla od výroby oddělena (decoupled). Znamená to, že zemědělci nedostávají dotace na výrobu určitého produktu, ale mohou si vybrat to, co chtějí vyrábět s ohledem na tržní poptávku. Přímé dotace nejsou vázány na jednotlivé výrobky, ale na sérii standardů včetně požadavků na ochranu životního prostředí. Pokud tyto standardy nejsou respektovány, dotace poskytnuty nejsou,” vysvětlil mluvčí.

Nejedná se ale, například u některých položek rozpočtu letošního roku (č. 05030206, 05030207, 05030208, 05030209, 05030210, 05030211, 05030212, 05030213, 05030216 atd.), o přímé dotace, které jsou napojeny na jistý druh výroby masa nebo mléka?

“Je to tak. My jsme požadovali úplné oddělení dotací od výroby těchto produktů, ale při vyjednávání v Radě²⁶ chtěly některé státy zachovat propojení určitých dotací s výrobou. Komisařka Fischer Boelová na jednání uvedla, že si přeje, aby plný decoupling začal platit co

nejdříve. Je pravda, že stále existuje systém „intervenovaného“ nákupu másla a odstředěného mléka za předem určenou cenu, toho se ale v současnosti využívá již málo. Dotujeme také vyvážené masné a mléčné výrobky, to by však mělo trvat nejdéle do roku 2013,” poznamenal.

To, že Evropská komise a její zaměstnanci pohlíží na tento druh podpory přísněji než Rada (která se skládá ze zástupců vlád členských zemí), je jasné. V přípravných dokumentech projednávajících rozpočet EU na rok 2007 lze na mnoha místech nalézt návrhy Komise na nižší podporu, v konečném znění rozpočtu však byla tato podpora navýšena. Státy s ekonomicky významným zemědělským sektorem se postaraly o to, aby se subvence neměnily směrem, který by poškodil jejich zemědělce.

Michael Mann však v žádném případě nenavrhuje zrušení zemědělských subvencí. Zopakoval, že důležité je aplikovat princip oddělení dotací.

“Doufám, že i nadále budeme mít společnou zemědělskou politiku. Přímá podpora zemědělců bude stále více spojena s poskytováním „veřejných statků“ a doufám, že všechna zbývající napojení na výrobu budou zcela odstraněna,” řekl a dodal: “Masnou a mléčnou výrobu samozřejmě potřebujeme, protože se lidé bez masa a mléka nemohou obejít.”

“To je nepodložené tvrzení. Uvádět, že existují fyziologické nebo zdravotní důvody pro konzumaci živočišných výrobků, je zcela nesprávný výklad reality. Ve skutečnosti je tomu naopak,” reagovala Kåre Engströmová, dietetička oddělení preventivní medicíny na Institutu Karolinska ve Stockholmu.

Dotace EU na chov hospodářských zvířat (dle rozpočtu EU na rok 2007)

Intervence

Značka

Kapitola

Zboží

Položka	Titulek = typ dotace	Vyhrazená částka za rok 2007 (v eurech)
05 02 12	<i>Mléko a mléčné výrobky</i>	
05 02 12 01	Refundace za mléko a mléčné výrobky	362 000 000
05 02 12 03	Pomoc týkající se odstředěného mléka	32 000 000
05 02 12 04	Intervenční skladování másla a smetany	19 000 000
05 02 12 05	Jiná opatření týkající se másla	84 000 000
05 02 12 06	Intervenční skladování sýru	24 000 000
05 02 12 08	Mléko pro školy	65 000 000
05 02 12 99	Jiná opatření (mléko a mléčné výrobky)	1 000 000
	Mezisoučet uvedených položek (zboží 05 02 12)	587 000 000
05 02 13	<i>Hovězí a telecí maso</i>	
05 02 13 01	Refundace za hovězí maso	46 000 000
05 02 13 03	Mimořádná podpurná opatření	59 000 000
05 02 13 04	Refundace za živý dobytek	12 000 000
	Mezisoučet položek (Zboží 05 02 13)	117 000 000
05 02 15	<i>Vepřové maso, vejce a drůbež, včelí a jiné výrobky</i>	
05 02 15 01	Refundace za vepřové maso	22 000 000
05 02 15 04	Refundace za vejce	7 000 000
05 02 15 05	Refundace za drůbeží maso	84 671 000
	Mezisoučet položek (Zboží 05 02 15)	113 671 000
	Celkový součet všech výše uvedených položek	817 671 000

Přímá podpora

05 03 02 06	Příplatek za krávu bez tržní produkce mléka	1 178 000 000
05 03 02 07	Dodatečný příplatek za krávu bez tržní produkce mléka	56 000 000
05 03 02 08	Mimořádný příplatek za hovězí maso	98 000 000
05 03 02 09	Příplatek za porážku hovězího dobytka – telata	128 000 000
05 03 02 10	Příplatek za porážku hovězího dobytka – dospělá zvířata	232 000 000
05 03 02 11	Program na extenzifikaci výroby hovězího masa	6 000 000
05 03 02 12	Dodatečné platby výrobcům hovězího masa	1 000 000
05 03 02 13	Příplatek za ovce a kozy	263 000 000
05 03 02 14	Dodatečný příplatek za ovce a kozy	80 000 000
05 03 02 15	Dodatečné platby v sektoru chovu ovcí a koz	33 000
05 03 02 16	Příplatek za mléčné výrobky	442 000 000
05 03 02 17	Dodatečné platby pro výrobce mléka	199 000 000
	Celkový součet všech výše uvedených položek	2 683 033 000

Propagace

05 02 10	Propagační opatření	závazek
05 02 10 01	Propagační opatření — Platby členských států	38 000 000
05 02 10 02	Propagační opatření — Přímé platby Evropského společenství	7 295 000
	Mezisoučet uvedených položek (zboží 05 02 10)	45 295 000

MLÉČNÁ KAMPAŇ ZA PENÍZE DAŇOVÝCH POPLATNÍKŮ

Finanční podpora EU na prodej různých zemědělských výrobků směřuje často na chov dobytka. Během 90. let způsobila nemoc šílených krav skutečnou záplavu grantů plynoucích do marketingu hovězího masa. „Jestliže chceme prodávat naše kvalitní hovězí a telecí maso, musíme spotřebitele uklidnit,” řekl tehdy komisař pro zemědělství Franz Fischler²⁷. Granty byly použity na reklamní kampaň v rádiu, televizi, novinách a na veletrzích.

Švédská asociace pro mléčné výrobky (Svensk Mjölk) nedávno získala finanční podporu EU €330,000 pro období 2006–2009 na kampaň “více mléka pro ženy z vybraných skupin”.

“Víme, že ženy jsou ty, které přestaly pít mléko nebo ho pijí méně. Právě to chceme změnit,” řekla vedoucí projektu Kerstin Wikmarová. Dále uvedla, že kampaň se zaměřuje především na věkovou skupinu 10–14 let a 25–40 let. Částí iniciativy jsou také ženy přes 55 let, pro které se organizují semináře. Pro mladé dívky je program rozsáhlejší. “Tiskneme studentské kalendáře, do kterých si mohou zapisovat poznámky o domácích úkolech nebo oslavách. Kalendář zdůrazňuje skutečnost, že mléko je bohaté na vápník. Organizujeme také semináře a dodáváme učební pomůcky školním ošetřovatelkám, které pak rozdávají kalendáře studentům. Jinak by si studenti mohli myslet, že je nudné se takovými věcmi zabývat,” popsala Wikmarová.

Dietetička Kåre Engströmová ale takovou kampaň kritizuje. “V EU je jasná nadprodukce mléčných výrobků a velcí hráči na trhu se živočišnými výrobky si chtějí zachovat silnou pozici. Proto se rozhodli dotovat vše z peněz daňových poplatníků. To je velmi staromódní,” uvedla. Podle ní není zvláštní důvod pro to, aby ženy pily více mléka.

“Je to jen o výrobcích, kteří chtějí vydělat co nejvíce na produkci potravin. Švédsko má jeden z nejvyšších příjmů vápníku na

obyvatele, kteří obecně netrpí nedostatkem vápníku. Možné nedostatky se vyskytují pouze u jedinců. V takových případech je ale lepší zvýšit konzum sezamových semínek, které jsou na vápník bohaté. Tím lidský organismus získá navíc další zdravotní výhody,” podotkla.

CESTA VPŘED

Nová zpráva Švédského institutu pro potraviny a biotechnologie (SIK) se zaměřuje na možnost vyrábět potraviny z luštěnin pěstovaných na místní úrovni. Výzkumní pracovníci také porovnali dopad vegetariánské stravy na životní prostředí se stravou obsahující maso. Podle zprávy představují vegetariánské potraviny (například brambory, zelenina a vegetariánské burgery) pocházející z lokálně vypěstovaných surovin nejšetrnější stravu z hlediska životního prostředí. A to i za předpokladu, že zpracování bílkovin z hrachu bylo provedeno v menší zámořské továrně.

“Je efektivnější jíst to, co si sami vypěstujeme, než tak činit zprostředkovaně přes zvířata,” uvedla Anna Flysjöová, jedna z autorek dokumentu.

Výhody, které vegetariánská strava představuje z hlediska životního prostředí, jsou menší negativní příspěvek ke skleníkovému efektu, nižší míra okyselování a menší přítomnost chemických látek v ekosystému.

Dalším pozitivním aspektem je to, že používáním lokálně vypěstovaných zdrojů bílkovin na sebe bereme zodpovědnost za dopady na životní prostředí výroby potravin pro naši obživu místo toho, abychom, jako doposud, využívali jihoafrickou zemědělskou půdu.

Podle autorů zprávy by přechod ve velkém na stravu založenou na luštěninách měl zásadní příznivý efekt na životní prostředí, a to i v porovnání se stravou založenou na mase ze zvířat krmených lokálně vypěstovanými rostlinami.

Jak toho ale docílit? Současná zemědělská politika EU je, jak upřesnil mluvčí komisařky pro zemědělství Michael Mann, výsledkem krize, která nastala po druhé světové válce. Dnes je ale situace jiná a současné problémy jsou zcela odlišné. Místo toho, aby zaručovala vzkvétající regionální zemědělství, jeví se současná zemědělská politika jako vír, který po světě roznáší zvířecí krmivo a živočišné výrobky.

Kromě konstatování toho, jak moc

průmyslový chov hospodářských zvířat ohrožuje planetu a jak se dosavadní politiky vyhýbají tomuto problému, je třeba připravit jiný druh politické akce. Místo dotací na výrobu a poptávku po živočišných výrobcích bychom měli učinit výhodnější spotřebu potravin nacházejících se níže v potravinovém řetězci: více rostlinné potraviny a méně té živočišné.

“Myslím, že by bylo efektivní uvalit daň na krmivo pro zvířata,” sdělila Annika Carlsson- Kanyamaová. “Ceny obilovin jsou udržovány na vysoké úrovni poptávkou ze strany chovatelů dobytka, a ta se zřejmě ještě zvýší. Kdyby bylo krmivo dražší, byla by dražší i výroba masa a rostlinné zdroje pro lidskou spotřebu by mohly být levnější. To by negativně zasáhlo majetné lidi s vysokou spotřebou masa a pozitivně chudší lidi, kteří mnoho masa nekonzumují,” dodala. Taková vize není nová. V článku “Environmentální udržitelnost v zemědělství: na stravě záleží” navrhuje bývalý poradce pro životní prostředí Světové banky Robert Goodland systém poplatků, který by vedl ke zdražení produkce živočišných výrobků.

Goodland nazývá svůj návrh “daň efektivity konverze potravin”. Krmivo by bylo zdaněno diferencovanými sazbami na základě toho, jak efektivně zvířata přeměňují krmivo na maso²⁹. Byly by zpoplatněny rovněž všechny plodiny, které se využívají při výrobě živočišných výrobků.

Obilí určeno pro lidskou spotřebu by žádné dani nepodléhalo, což by zvýhodnilo skupiny s nízkými příjmy a ty, kteří dávají přednost vegetariánské stravě. Goodland by také souhlasil s dotacemi pro některé plodiny využívané chudou populací ve Třetím světě. Sám svůj návrh shrnuje takto: “Vysoké daně na neefektivní potraviny a žádné daně na ty efektivní (...) by zmírnily globální krizi potravin a podpořily by udržitelnost”³⁰.

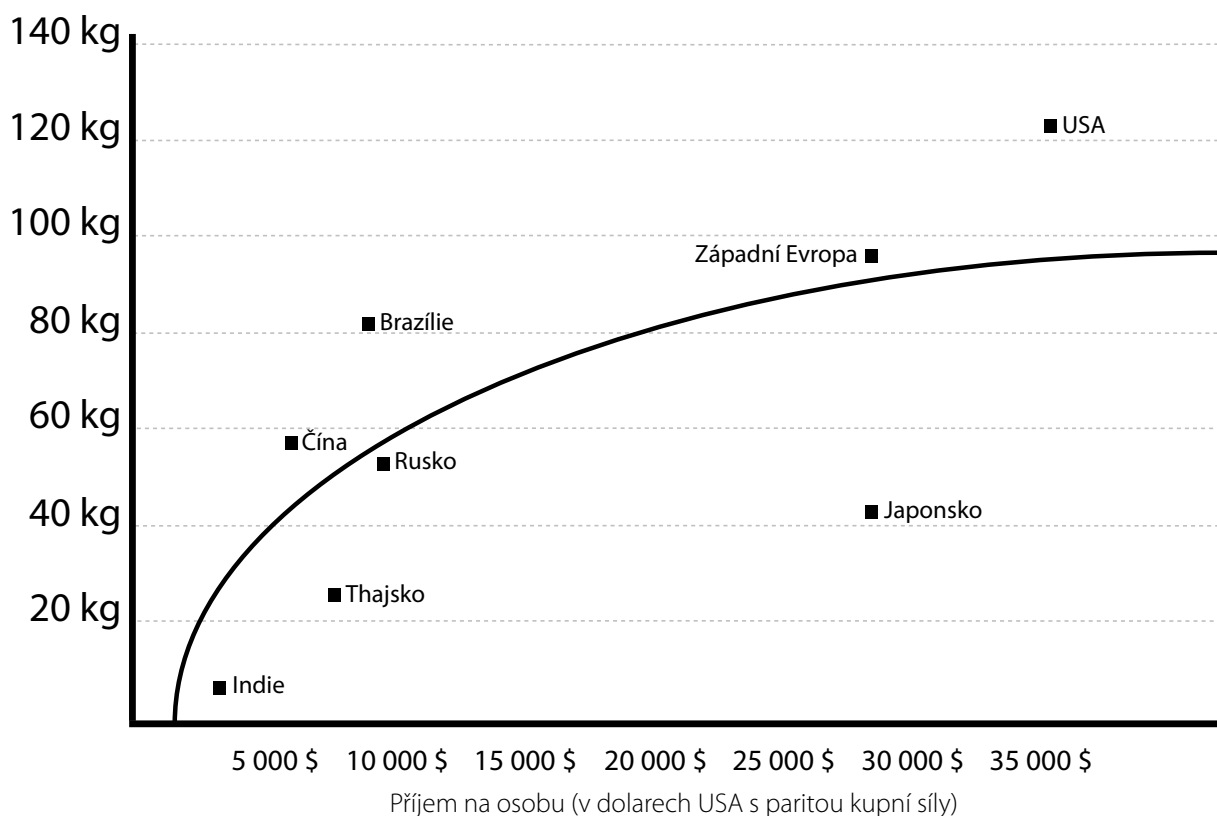
Ústředním bodem je, že výroba masa musí nést zodpovědnost za náklady, které vytváří s ohledem na životní prostředí a zdroje. Taková daň by mohla fungovat stejně jako

daňové zvýhodnění obnovitelné energie, které se poslední dobou stává populárním. Získané peníze by mohly být přerozděleny na zdravotnictví, oblast životního prostředí, informovanost o veřejném zdraví a mezinárodní rozvojové aktivity, tedy na sektory, které v současnosti nejvíce trpí dopady produkce živočišných výrobků.

Podle některých expertů je zdanění živočišných výrobků snadnější než zdanění krmiv. Jaká alternativa je výhodnější z hlediska daní je otevřenou otázkou, v každém případě ale situace vyžaduje politickou akci. Živočišné výrobky musí být dražší a jejich zelenější alternativy levnější.

Změny v průmyslovém chovu hospodářských zvířat jsou nutné i z hlediska redukce globálních emisí skleníkových plynů. Bude potřeba čas na to, aby se

snížení emisí oxidu uhličitého z průmyslu a dopravy projevilo na zlepšení stavu klimatu, a to hlavně kvůli tomu, že úroveň oxidu uhličitého klesá pomalu. Hladiny metanu a oxidu dusného klesají rychleji a redukce v jejich emisích by se projevila dříve. Bohaté země včetně států EU, které do této chvíle vyvážely vlastní environmentální problémy do chudých zemí a které představují model životního stylu i pro zbývající části světa, mají zvláštní zodpovědnost a měly by se chopit iniciativy vedoucí ke změně.

Poměr mezi spotřebou masa a příjmem na osobu 2002²⁸.

(PPP = kupní síla s ohledem na měnový kurz)

Spotřeba masa na osobu (kg)

POZNÁMKY

- 1 | FAO (2006), *Livestock's Long Shadow* (Dlouhý stín dobytka), str. 80
 - 2 | FAO (2006), str. XX
 - 3 | FAO (2006), str. 15
 - 4 | FAO (2006), str. XX
 - 5 | Margulis, Sergio (2004), *Causes of Deforestation of the Brazilian Amazon* (Důvody deforestace brazilské Amazonie), Světová Banka, pracovní verze dokumentu č. 22
 - 6 | FAO (2006), str. 112
 - 7 | Kjótský protokol je mezinárodní smlouva uzavřená v roce 1997, která po signatářích požaduje snížení globálních ročních emisí skleníkových plynů o 5% v porovnání s rokem 1990 během období 2008-2012.
 - 8 | Tento údaj je relevantní v případě, že se efekt měří v rámci tzv. GWP, nebo-li Potenciálu globálního oteplování (Global Warming Potential). Tento indikátor představuje sílu různých skleníkových plynů, kdy efektu oxidu uhličitého v průběhu sta let je přiřazena hodnota 1. GWP tak bere v potaz nejen schopnost plynu absorbovat a odrážet radiace, ale také to, jak dlouho tento efekt přetrvává. FAO (2006), str. 82
 - 9 | FAO (2006), str. 112
 - 10 | FAO (2006), str. 95
 - 11 | FAO (2006), str. 82
 - 12 | FAO (2006), str. 114
 - 13 | FAO (2006), str. 114
 - 14 | FAO (2006), str. 272
 - 15 | Cederberg, Christel (2002), *Life Cycle Assessment (LCA) of Animal Production* (Hodnocení životního cyklu živočišné výroby), dokument V, str. 16
 - 16 | FAO (2006), str. 74
 - 17 | Blix, Lisa a Mattsson, Berit (1998), *Dopad využití zemědělské půdy na životní prostředí: studie řepky, sóji a palmového oleje* (Miljöeffekter av jordbrukets markanvändning: Fallstudier av raps, soja och oljepalm), str. 36
 - 18 | FAO (2006), str. 43
 - 19 | Studium výroby krmiva Švédské rady pro zemědělství za rok 2006, Zpráva 2007:3, str. 45-46
 - 20 | Studium výroby krmiva Švédské rady pro zemědělství za rok 2006, Zpráva 2007:3, str. 43-45
 - 21 | Příloha Fodder (2002) k časopisu *Land Lantbruk*, číslo 39
 - 22 | FAO (2006), str. 27
 - 23 | Švédská univerzita zemědělských věd (Lantbruksuniversitet) (1997), *Vegan - Vegetarián - Všežravec? (Vegan - vegetarian - allätare?)*, str. 47
 - 24 | Švédská agentura na ochranu životního prostředí (Naturvårdsverket) (1997), *Hovězí a auto? (Biff och bil?)*, str. 12
 - 25 | Pro další úvahy viz například Cordeiro, Angela (2000), *Udržitelné zemědělství v globálním věku*, zpráva Švédské společnosti pro ochranu přírody (Naturskyddsforeningen), str. 13-16
 - 26 | Rada ministrů EU, formálně Rada EU
 - 27 | EK, tisková zpráva, 27. ledna, 2000
 - 28 | FAO (2006) str. 9
 - 29 | Goodland, Robert (1997) „Environmentální udržitelnost v zemědělství: na stravě záleží, v *Ecological Economics* č. 23, str. 189- 200
 - 30 | Goodland, Robert (1997), p. 200
-

Jens Holm

Jens Holm je členem Evropského parlamentu za Švédskou levici. Je členem parlamentní frakce Sjednocené evropské levice/Severské zelené levice, výboru pro životní prostředí a mezinárodní obchod. Je autorem knihy *Strava, životní prostředí, spravedlnost – vliv spotřeby masa na životní prostředí a globální potravinovou nabídku* (švédsky, 2000; finsky, 2001; anglicky, 2003). Narodil se a vyrostl ve švédském Matforsu u města Sundsvall. Nyní žije ve Stockholmu.

Toivo Jokkala

Toivo Jokkala je novinář a spisovatel, vystudoval sociální vědy na Stockholmské univerzitě. Od roku 2005 je šéfredaktorem švédského magazínu zabývajícím se právy zvířat *Djurens Rätt*. V letech 2003–2006 pracoval jako redaktor časopisu o sociálních otázkách *Fronesis*. Napsal knihu *Djurrätt och socialism* (Lindelöws 2003; s Pelle Strindlundem). Vyrostl ve švédském Mjölby, nyní žije ve Stockholmu.

Evropská sjednocená levice/Severská zelená levice
Parlamentní skupina - EVROPSKÝ PARLAMENT